

באמצע יולי התריע המודיעין כי ספינה נוספת ועל סיפונה למעלה מ-500 מעפילים עושה דרכה ארצה.¹ זו הייתה אניית המעפילים 'החייל העברי'. שמה המקורי של האנייה היה Hochelaga ושמותיה הקודמים היו Waturis ו-Arlena . Hochelaga הייתה אניית נוסעים המיועדת לשייט חופי, בנויה מתכת, בדחי 700 טון. האנייה הונעה במנוע קיטור שהוסק בפחם ומהירותה הייתה כ-10 קשרים.² בסמוך ליציאתה להפלגה פורקה הבריגדה היהודית אחרי שתי שנות שירות מסור בצבא הבריטי ולרגל מאורע זה נקבע שמה.³ השם נועד להזכיר לבריטים המתנכלים להעפלה כי העם היהודי עמד לצדם במהלך המלחמה.⁴

הספינה נרכשה בצרפת על ידי סוכן המוסד שמריה צמרת. הרכישה נעשתה באמצעות מתווך והוא שדאג להפלגתה ממרסיי לאנטוורפן שבבלגיה שם החלו בהכנתה לקליטת מעפילים. בהכנה השתתפו איש המוסד פיטר ווילי, מלווי הספינה המיועדים וחלק מהמעפילים.⁵ ההכנה כללה הכשרת 500 דרגשי לינה בשלושת מחסני האנייה ובמספר מדורים אחרים, בנוסף צוידה הספינה במזון, מים ופחם. מחסן הפחם הצמוד לחדר הדודים הכיל 250 טון פחם בלבד, כמות שלא הספיקה להפלגה עד ארץ ישראל ולכן הוטענו שיפוליי האנייה ב-50 טונות נוספים של פחם והוחלט כי הצוות יעביר את הפחם אל חדר הדודים במריצות במהלך ההפלגה.⁶

למפקד ההפלגה מונה איש הפלי"ם צבי טייטל והמלווים היו אלכס שור מהפלי"ם ופיטר ווילי מהמוסד לעליה ב', ה'גדעוני' היה גרשון עציון.⁷ צוות ההשטה כלל תשעה יוונים (רב חובל, קצינים ואנשי צוות) ותשעה ימאים נוספים מתורכיה, הולנד, פולין ופינלנד, וכן ימאי ממוצא ערבי וימאי ממוצא אפריקני. נציגי המוסד סיכמו עם אנשי הצוות כי שכרם ישולם בתום ההפלגה, לפיכך צויד מפקד ההפלגה צבי טייטל בצרור מטבעות זהב.⁸

¹ ניניאן – פטרול, עמ' 58.

² אהרוני – מטות, עמ' 42.

³ אתר הפלי"ם, יהודה בן צור, "מקור שמות ספינות המעפילים והקשר שלהן לאירועי התקופה".

⁴ ליבריך – מאבק, עמ' 192.

⁵ הלל ירקוני, **ספינות מעפילים מא' ועד ת'**, הלל ירקוני, חיפה (2003) עמ' 50.

להלן: ירקוני – ספינות.

⁶ אהרוני – מטות, עמ' 42.

⁷ שם, שם.

⁸ שם, שם.

כשהייתה האנייה מוכנה הוסעו המעפילים המיועדים לנמל אנטוורפן והועלו לאנייה בתהליך גלוי אך עם אשרות מזויפות, לפנמה.⁹ בסך הכול עלו לאנייה 512 מעפילים, אנשי תנועות חלוציות, קרובי חיילים ומשוחררי מחנות ריכוז.

צבי טייטל טיפל בארגון העולים בספינה ובחלוקת המזון והמים כשעוזר לידו ה'גדעוני' גרשון עציון. אלכס שור פיקח על עבודת הצוות וגם תפקד בהמשך כקצין משמרת בצוות ההשטה.¹⁰

הספינה יצאה לדרכה ללא הפרעות ב-14 ביולי 1946 בשעה 06:00 והפליגה דרך הים הצפוני והתעלה האנגלית. ביום הרביעי להפלגה, במפרץ ביסקיה, עברה בקרבת שייטת של הצי הספרדי, המעפילים הסתתרו מתחת לסיפון והספינה המשיכה בדרכה למצר גיברלטר. מהמצר המשיכה הספינה אל מעבר המסינה ובנתיב העובר מצפון לכרתים ולקפריסין ושם פנתה דרומה לכיוון חיפה. מכשיר הקשר לא פעל לאורך כל הדרך והתקשורת חודשה רק יומיים לפני ההגעה לארץ.¹¹ ויולי כץ הבטיח לרב החובל שבנקודה מסוימת בין קפריסין לסוריה יעברו המעפילים לספינה אחרת, ואילו 'החייל העברי' תחזור עם הצוות לאירופה, אך להבטחה לא היה כיסוי ומטרתה רק לשכנע את הצוות להמשיך להפליג.¹² במהלך ההפלגה ואחרי יכוחים וחששות מצד הצוות הושג סיכום אחר לפיו הספינה תגיע למרחק 20 מיל מערבית לראש הנקרה ותמתין שם לסירות שתיקחנה את הצוות כדי שלא יעצר על ידי הבריטים ולא יועמד למשפט. גם זו הייתה תרמית. כשהייתה הספינה מול חופי סוריה ארגן טייטל קבוצה של 40 מעפילים מצוידים באלות, השתלט על האנייה וכלא את רב החובל ואנשי הצוות במגוריהם. צוות חדר המכונות המשיך לתפקד במשמרותיו גם לאחר ההשתלטות.¹³

במהלך ההפלגה כולה וגם כשהתקרבה לחופי הארץ לא נתקלה האנייה בכוחות צי ולא בסיור אווירי למרות שהמודיעין הבריטי ידע על האנייה והתריע על הגעתה הצפויה.¹⁴ ב-31 ביולי, בשעה ארבע לפנות בוקר, התגלו במכ"ם המשחתת 'וירגו' שהייתה בסיור בגזרה הצפונית שתי מטרות. בגישה למטרה הראשונה התברר כי זו מטרה המופיעה ברשימת האניות החשודות של הצי.¹⁵ מפקד ה'וירגו' החליט להתמקד בה. צוות ההשתלטות שהורד מה'וירגו' עלה על סיפון האנייה ובדק אותה.

⁹ ניניאן – פטרול, עמ' 58.

¹⁰ אלכס שור, "סיפור המעשה", ינאי ואלמוג – שערים, עמ' 479.

¹¹ שם, שם.

¹² ירקוני – ספינות, עמ' 50.

¹³ אלכס שור, "סיפור המעשה", ינאי ואלמוג – שערים, עמ' 479.

¹⁴ ניניאן – פטרול, עמ' 58.

¹⁵ Admi-19532, מאת אלוף משנה סלבי (מפקד שייטת 3) אל האדמירליות, דו"ח יירוט 'החייל העברי', 17.8.46 (נמצא באת"ה).

התהליך התנהל לפי הנהלים והתרגולת, התברר שאנייה לא נשאה מעפילים ומטענה חוקי. המטרה השנייה לא זכתה להתייחסות, זו הייתה 'החייל העברי'¹⁶. כשנכנסה הספינה למפרץ חיפה פנה אלכס שור למפקדת המוסד בארץ והציע לנצל את המצב ולנחות בחוף קריית חיים אך מפקדת המוסד לא אישרה את בקשתו והורתה לו להמשיך אל תוך הנמל.¹⁷ בבוקר ה-31 לחודש הגיעה האנייה לפתח הנמל. שור עצר את המנוע, נטש את הגשר וירד להיטמע בין המעפילים.¹⁸ איש צוות מהמשחתת 'סאומרז' שעגנה בנמל הבחין באנייה העומדת ללא תנועה והזעיק את משטרת הנמל. סירת המשטרה הגיעה למקום, השוטרים עלו לאנייה והחלו לתחקר את המעפילים, רב החובל טען שכלאו אותו בחדרו.¹⁹ ב-2 באוגוסט הורדו חולים, ילדים וזקנים לעתלית.²⁰ יתר המעפילים הושארו באנייה 12 ימים נוספים, עיכובם נבע מחוסר מקום בעתלית ויתכן שהייתה זו מניפולציה של הנציב העליון שביקש לזרז את ההחלטה על הגירוש (הטיה ישירה מבחינתו) לקפריסין.²¹

¹⁶ שם, שם.

¹⁷ ירקוני – ספינות, עמ' 50.

¹⁸ אלכס שור, "סיפור המעשה", ינאי ואלמוג – שערים, עמ' 479.

¹⁹ Admi- 19532, מאת אלוף משנה סלבי (מפקד שייטת 3) אל האדמירליות,

דו"ח יירוט 'החייל העברי', 17.8.46 (נמצא באת"ה).

²⁰ אהרוני – מטות, עמ' 43.

²¹ המשמר על, 11.08.1946, page 4